

Epäluotettavia tutkimustuloksia asenteista eutanasiaan

PERTTI SUHONEN

Julkisuudessa on virinnyt keskustelua eutanasiasta syksyn mittaan. Tällä kertaa keskustelua vauhditti Itä-Suomen yliopiston terveystieteen tiedekunnassa 23.9.2016 tarkastettu terveystieteen maisteri Anja Terkamo-Moision väitöskirja ”Complexity of attitudes towards death and euthanasia”. Se oli jo etukäteen herättänyt median kiinnostuksen.

Helsingin Sanomat julkaisi 14.9.2016 puolen sivun uutisen otsikolla ”Valtaosa suomalaisista hyväksyy eutanasian – Asenteissa on tapahtunut vuosikymmenen aikana huomattavan suuri muutos”. Tuloksia esiteltiin myös monissa muissa joukkoviestimissä esimerkiksi Yleisradion tv-uutisissa, *Ilta-lehdessä*, *Savon Sanomissa* ja *Etelä-Saimaassa*.

Niin väitöskirjan kuin *Helsingin Sanomien* uutisenkin mukaan 85 prosenttia 18–84-vuotiaista suomalaisista ja 74 prosenttia sairaanhoitajista hyväksyy eutanasian osana terveydenhuoltoa. Tulokset ovat yleistyksiä, joiden luotettavuus edellyttää käytetyiltä aineistoilta edustavuutta.

Kyselytutkimuksen edustavuuden lähtökohtana on tutkittavan otoksen satunnaisuus:

jokaisella perusjoukon jäsenellä pitäisi olla yhtäläinen todennäköisyys tulla otokseen. Toinen edustavuuden kriteeri edellyttää, ettei *kato* (tavoittamattomuus, kieltäytyminen tai vastamisedellytysten puuttuminen) vinouta aineiston rakennetta.

Niin aikuisväestöstä kuin sairaanhoitajiaakin koskevat väitöskirjan aineistot ovat kaukana edustavista. Vastaajia kutsuttiin kyselyyn sosiaalisen median välityksellä. Tutkija oli perustanut tarkoitukseen erityisen blogin sekä Facebook- ja Twitter-sivustot. Lisäksi hän käytti hyväkseen seitsemää keskustelufoorumia, joilta löytyi linkki kyselylomakkeeseen. Sairaanhoitajia kutsuttiin tutkimukseen myös heidän ammattiliittonsa tiedotuslehdessä.

Tällainen tiedonkeruujärjestely valikoi vastaajia voimakkaasti. Eri väestöryhmien todennäköisyys törmätä kyselykutsuun vaihteli jyrkästi. Taloustutkimus Oy:n Yleisradiolle vuonna 2014 tekemän kyselyn mukaan yli 64-vuotiaista suomalaisista vain 25 prosenttia käytti jotakin sosiaalisen median yhteisöpalvelua, 50–64-vuotiaista puolet. Vastaava osuus alle 35-vuotiaiden keskuudessa oli yli 90 prosenttia. Eteläisen Suomen suuris-

sa kaupungeissa sosiaalista mediaa käytettiin huomattavasti yleisemmin kuin muualla maassa. Siis etelän kaupunkien nuorilla aikuisilla oli arviolta yli viisinkertainen mahdollisuus kohdata kutsu kyselyyn kuin ikääntyneiden pohjoisen maaseudun ja pienten kaupunkien asukkaiden.

Sosiaalisen median käyttäjäistäkin vain hyvin pienellä ja valikoituneella osalla on ollut reaalin mahdollisuus törmätä kyselykutsuun. Kutsun tavoittamistakin vain 1 003 sairaanhoitajaa ja 2 796 muuta kansalaista vastasi kyselyyn. Vastaminen on edellyttänyt henkilökohtaista kiinnostumista tutkimuksen aihepiiristä, ehkä myönteistä tai kielteistä asennetta eutanasiaan. Aineiston edustavuutta saattaa murentaa vielä sekin, että eutanasian laillistamista ajavat ja vastustavat aktiiviset ryhmät ja yksilöt ovat välittäneet tutkijan kyselykutsua omissa joukoissaan.

Asenteiden muuttuminen eutanasian hyväksyvään suuntaan oli keskeisellä sijalla *Helsingin Sanomien* uutisessa. Tällainen muutostarkastelu edellyttäisi aineistojen vertailukelpoisuutta ainakin neljän seikan suhteen: edustavuuden, keruutavan, kysymysten muodon ja lomakekontekstin.

Vertailun lähtökohtana olleet varhaisemmat aineistot perustuivat edustaviin satunnaisotoksiin, mutta uusien aineistojen epäedustavuus estää muutoksen luotettavan tarkastelun. Vertailtavuutta heikentää myös se, että aineistot koottiin eri menetelmin: vuonna 1998 kirjekyselyinä, mutta vuosina 2012–2014 internetin välityksellä.

Tutkimuksissa käytettyjen kysymysten erilaiset sanamuodot

ja *lomakekontekstit* aiheuttavat omat ongelmansa. Varhemmassa tutkimuksessa esitettiin viisi potilastilannetta ja kysyttiin kunkin kohdalla eutanasian hyväksyttävyyttä. Puolet aikuisväestöstä vastasi hyväksyvästi niistä ainakin yhden kohdalla. Jälkimmäisessä kyselyssä oli puhe eutanasian hyväksymisestä ”osana suomalaista terveydenhuoltoa”, minkä lisäksi esitettiin 15 kysymystä vastaajan uskonnollisuu-

desta ja 32 kysymystä suhtautumisesta kuolemaan. Nämä pitkä, syväluotaavat kysymyssarjat rakentavat *kehyyksen*, jonka varassa moni saattaa vastata eutanasiakysymyksiin toisin kuin ilman kehystämistä.

Julkinen keskustelu eutanasiastakin on tietysti tarpeen, mutta sen soisi perustuvan luotettaviin tutkimustuloksiin. Nyt lähtökohtana olevat tulokset ovat erittäin epävarmalla pohjalla.

Vastaus Pertti Suhoselle

ANJA TERKAMO-MOISIO

Sosiaalisen median hyödyntäminen akateemisissa tutkimuksissa herättää usein epäluuloa ja kritiikkiä. Eräs yleisimmistä sosiaaliseen mediaan liittyvistä väitteistä on aineiston vinoutuneisuus sekä rajallinen yleistettävyyttä. Laajaa ja monipuolista rekrytointistrategiaa hyödyntämällä on sosiaalisen median kautta mahdollista tavoittaa hyvin laaja sekä monimuotoinen osallistujajoukko, joka sisältää myös ihmisiä, joita on vaikea tavoittaa perinteisin keinoin. Tämän johdosta sosiaalisen median avulla kerätyn aineiston yleistettävyyttä saattaa olla jopa perinteisiä menetelmiä parempi, kuten esimerkiksi Samuel D. Gosling ja Winter Mason (2015) toteavat artikkelissaan ”Internet Research in Psychology”.

Vastausprosenttien pieneminen on valitettavasti yleistynyt ilmiö tutkimuksissa, joissa osallistujat rekrytoidaan perinteisin menetelmin, mikä joh-

tuu osittain siitä, että vastaaminen edellyttää aina henkilökohdasta kiinnostusta tutkittavaan aiheeseen. Näiden menetelmien vahvemman aseman sosiaaliseen mediaan nähden voi kyseenalaistaa, mikäli esimerkiksi postikyselyyn vastaa alle 50 prosenttia lomakkeen vastaanottajista.

Tilastokeskuksen mukaan 86 prosenttia 16–89 vuotiaista suomalaisista käytti internetiä vuonna 2014 – ja 64 prosenttia käytti sitä usean kerran päivässä. Vanhempien ikäryhmien vähäisempi käyttö voidaan huomioda esimerkiksi tiedottamalla tutkimuksesta erityisesti iäkkäimmille kansalaisille suunnatulla keskustelufoorumella, kuten toimittiin tutkimuksessani. Sairaanhoidajia tiedotettiin tutkimuksesta Sairaanhoidajaliiton sähköisessä jäsentiedotteessa, jolloin jokaisella jäsenellä oli yhtäläinen mahdollisuus osallistua tutkimukseen.

Tutkimuksen tulokset eivät

poikkea suuresti aiemmista tuloksista, etenkin eutanasian yleisen hyväksynnän osalta. Esimerkiksi European Values Study vuodelta 2008 tutki eutanasian hyväksyntää 47 maassa: Suomi sijoittui tuloksissa sijalle 8. Samoin *Public Health* julkaisi vuonna 2002 Olli-Pekka Ryynäsen ja kumppaneiden artikkelin, jonka mukaan eutanasian yleistä hyväksyntää mittaavaan kysymykseen vastasi myöntävästi noin puolet sekä sairaanhoitajista että kansalaisista.

Kysymyksen sanamuodon nähdään vaikuttavan tuloksiin rekrytointimenetelmää enemmän. Tutkimuksessani tutkittiin asenteiden lisäksi myös niiden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä, joihin mahdollisen viinon vaikutus on vähäisempi. Tämä johtuu siitä, että laaja ja monipuolinen osallistujajoukko sisältää sekä eutanasiaa vahvasti kannattavia että sitä vahvasti vastustavia henkilöitä.